

Instytucja zatrzymania w rosyjskim procesie karnym – wybrane zagadnienia.

Rozważania na tle polskiego Kodeksu postępowania karnego

Doc. dr Beata T. Bieńkowska

W polskiej procedurze karnej zatrzymanie to jeden ze środków przymusu procesowego¹. W Kodeksie postępowania karnego z 1997 r. zatrzymanie potraktowane zostało jako odrębny i samodzielny środek przymusu². Środki przymusu – jak podkreśla *T. Grzegorzcyk* – to legalne sposoby wkraczania w sferę konstytucyjnych praw jednostki. Środki przymusu, zdaniem powołanego Autora, to środki służące bądź to: „a) zabezpieczeniu prawidłowego toku postępowania, przez zabezpieczenie osoby oskarżonego dla procesu (zatrzymanie, środki zapobiegawcze, poszukiwanie oskarżonego oraz list gończy i list żelazny) i wymuszaniu od uczestników postępowania ich obowiązków procesowych (kary porządkowe), bądź też: b) zabezpieczeniu realności wykonania grożących kar lub roszczeń cywilnych dochodzonych w procesie karnym (zabezpieczenie majątkowe i tymczasowe zajęcie)”³.

Jak wskazano powyżej, środki przymusu zabezpieczają prawidłowy przebieg i skuteczność postępowania karnego a ich główne zadanie polega na stworzeniu odpowiednich warunków wykonywania czynności procesowych. Forma i rodzaj środków przymusu uzależnione są od konkretnych zadań, których realizację mają zapewnić⁴.

¹ W doktrynie zatrzymanie zaliczane jest do środków przymusu sensu stricto, które określone zostały w dziale VI KPK – tak: *C. Kulesza*, [w:] *P. Kruszyński* (red.), *Wykład prawa karnego procesowego*, Białystok 2012, s. 274–275.

² Por. *T. Grzegorzcyk, J. Tylman*, *Polskie postępowanie karne*, Warszawa 2014, s. 556.

³ Por. *T. Grzegorzcyk*, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz wraz z komentarzem do ustawy o świadku koronnym*, Kraków 2005, s. 604.

⁴ Tak: *T. Grzegorzcyk, J. Tylman*, *Polskie postępowanie*, s. 554.

Zatrzymanie osoby jest czynnością faktyczną polegającą na krótkotrwałym pozbawieniu wolności⁵. Jako instytucja prawa karnego procesowego zatrzymanie wkracza w dziedzinę praw i wolności obywatelskich chronionych w Polsce nie tylko ustawowo, ale przede wszystkim konstytucyjnie⁶. Przepis art. 41 ust. 1 Konstytucji RP stanowi, że: „Każdemu zapewnia się nietykalność osobistą i wolność osobistą. Pozbawienie lub ograniczenie wolności może nastąpić tylko na zasadach i w trybie określonych w ustawie”. Właśnie kodeks postępowania karnego jest jedną z tych ustaw, która szczegółowo określa przesłanki, w oparciu o które można dokonać zatrzymania osoby, procedurę stosowania tego środka przymusu oraz prawa i gwarancje przysługujące osobie zatrzymanej⁷.

W tym miejscu należy także podkreślić, że nie sposób omawiać instytucji zatrzymania w prawie polskim bez odniesienia do podstawowego źródła prawa międzynarodowego regulującego wolności i prawa człowieka jakim jest EKPCz z 1950 r. W akcie tym, zagadnieniu gwarancji związanych z zatrzymaniem poświęcony został rozbudowany przepis art. 5, zawarty w rozdziale I, pt. „Prawa i wolności”. Wskazany przepis w sposób enumeratywny wymienia przypadki, w których dozwolone jest pozbawienie wolności, w tym zatrzymanie (art. 5 EKPCz odnosi się także do innych rodzajów pozbawienia wolności, co pozostaje poza sferą niniejszych rozważań)⁸. Co istotne, EKPCz wymienia katalog

⁵ Por. A. Gaberle, *Leksykon polskiej procedury karnej*, Gdańsk 2004, s. 385; K. Marszał mówi, że zatrzymanie polega na „chwilowym” pozbawieniu wolności określonej osoby – *tenże*, *Proces karny. Zagadnienia ogólne*, Katowice 2013, s. 436.

⁶ Por. S. Pikulski, K. Szczechowicz, *Zatrzymanie i tymczasowe aresztowanie w świetle praw i wolności obywatelskich*, Olsztyn 2004, s. 13–15.

⁷ Regulacje dotyczące zatrzymania zawierają także inne ustawy prawno-karne. Przykładowo należą do nich: ustawa z 21.8.2001 r. – Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia (tekst jedn. Dz.U. z 2013 r. poz. 395 ze zm.) – por. art. 45–47, art. 52, 91; ustawa z 6.4.1990 r. o Policji (tekst jedn. Dz.U. z 2015 r. poz. 355 ze zm.) – por. art. 15 ust. 1 pkt 1 i pkt 2a; ustawa z 26.10.1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi (tekst jedn. Dz.U. z 2015 r. poz. 1286 ze zm.) – por. art. 40 ust. 1; ustawa z 24.5.2002 r. o Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego i Agencji Wywiadu (tekst jedn. Dz.U. z 2015 r. poz. 1929 ze zm.) – por. art. 23 ust. 1 pkt oraz ust. 7.

⁸ Por. treść art. 5 EKPCz, [w:] *Prawo konstytucyjne. Zbiór aktów prawnych. Testy jednolite wraz z wprowadzeniem prof. dr. hab. M. Granata i prof. dr. hab. M. Zubika oraz z indeksem rzeczowym*, Warszawa 2013, s. 68–69. Polska ratyfikowała EKPCz 19.1.1993 r. Por. także treść art. 1 Protokołu Nr 4 do EKPCz – „Nikt nie będzie pozbawiony wolności jedynie z powodu niemożności wykonania zobowiązania umownego” – Protokół Nr 4 do EKPCz sporządzony został w Strasburgu 16.9.1963 r. (Dz.U. z 1995 r. Nr 36, poz. 175/2 ze zm.). Innym ważnym aktem prawa międzynarodowego, który Polska ratyfikowała 13.12.1977 r. (Dz.U. Nr 38, poz. 167) jest MPPOiP przyjęty rezolucją Zgromadzenia Ogólnego ONZ 16.12.1966 r. W akcie tym także znajdują się gwarancje dotyczące zatrzymanego (por. art. 9 ust. 2–5).

podstawowych praw zatrzymanego. Gwarancje tego podmiotu sprowadzają się do: prawa do niezwłocznej informacji, w języku zrozumiałym dla zatrzymanego, o przyczynach zatrzymania i stawianych mu zarzutach (ust. 2); prawa do niezwłocznego postawienia przed sędzią lub innym urzędnikiem uprawnionym przez ustawę do wykonywania władzy sądowniczej (ust. 3); prawa do rozprawy w rozsądnym terminie albo zwolnienia na czas postępowania. Zwolnienie może zostać uzależnione od udzielenia gwarancji zapewniających stawienie na rozprawę (ust. 3); prawa odwołania się do sądu w celu ustalenia bezwzględnie przez sąd legalności pozbawienia wolności i zarządzenia zwolnienia, jeżeli pozbawienie wolności jest niezgodne z prawem (ust. 4); prawa do odszkodowania za niezgodne z treścią art. 5 Konwencji zatrzymanie (ust. 5).

W literaturze polskiej podkreśla się, że wolność osobista polega na możliwości dysponowania własną osobą, a w szczególności na możliwości swobodnego zmieniania miejsca pobytu⁹. Zatrzymanie godzi w tak rozumianą wolność osobistą. Trzeba przy tym pamiętać, że zatrzymanie osoby nie zwalnia z poszanowania jej nietykalności osobistej, rozumianej jako nienaruszalność integralności cielesnej i duchowej człowieka, która może doznać uszczerbku przez bicie, ranienie, torturowanie fizyczne lub dręczenie psychiczne¹⁰. Trzeba także dodać, że ograniczenia jakie dotyczą osobę zatrzymaną to nie tylko pozbawienie prawa swobodnego poruszania się, ale i prawa do porozumiewania się z innymi oraz przyjmowania i przekazywania bez zezwolenia uprawnionego organu procesowego jakichkolwiek przedmiotów oraz podporządkowanie poleceniom tego organu¹¹.

W rosyjskiej literaturze procesu karnego środkami przymusu procesowego określa się przewidziane przez Kodeks postępowania karnego decyzje i czynności organów procesowych (prowadzącego dochodzenie, prowadzącego śledztwo, prokuratora, sądu, sędziego), które są stosowane wobec podejrzanego, oskarżonego (podsądnego), świadka, pokrzywdzonego i innych uczestników stosunków karno-procesowych w celu zabezpieczenia procesu dowodzenia w sprawie karnej i powództwie cywilnym. Środki te mają służyć realizacji funkcji ścigania karnego i sprawiedliwemu rozstrzygnięciu sprawy karnej. Wyrażają się one w pozbawieniu albo ograniczeniu wolności osobistej,

⁹ Tak: *P. Winczorek*, Komentarz do Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., Warszawa 2000, s. 60.

¹⁰ Tak: *P. Winczorek*, Komentarz, s. 60.

¹¹ Por. *S. Pikulski, K. Szczechowicz*, Zatrzymanie, s. 12 i podana tam literatura.

czasowym pozbawieniu stanowiska, ograniczeniu prawa własności i innych ograniczeniach¹².

Kodeks postępowania karnego Federacji Rosyjskiej problematykę zatrzymania reguluje w przepisach art. 91–96 – w rozdziale IV zatytułowanym „Środki przymusu procesowego”¹³. Część 12, która rozpoczyna ten rozdział nosi tytuł „Zatrzymanie podejrzanego”. Podobnie jak w Polsce, także Konstytucja FR, zawiera zapisy, stanowiące podstawowe gwarancje dla osób zatrzymanych. Zasadniczy w tej materii przepis art. 22 Konstytucji FR stanowi, że: „1. Każdy ma prawo do wolności i nietykalności osobistej. 2. Aresztowanie, osadzenie i przetrzymywanie w areszcie dopuszczalne jest wyłącznie na podstawie postanowienia sądowego. Do czasu wydania postanowienia sądowego nikt nie może być zatrzymany dłużej niż 48 godzin”. Dopelnieniem przytoczonej normy jest art. 48 ust. 2 tejeż Konstytucji, wprowadzający dla zatrzymanego prawo do korzystania z pomocy adwokata – co istotne – od chwili zatrzymania – *vide*: „Każdy zatrzymany, osadzony w areszcie, oskarżony o popełnienie przestępstwa ma prawo do korzystania z pomocy adwokata (obrońcy) od chwili, odpowiednio, zatrzymania, osadzenia w areszcie lub przedstawienia mu aktu oskarżenia”¹⁴.

Nawiązując do tytułu części 12 rozdziału IV rosyjskiego KPK – „Zatrzymanie podejrzanego” – należy stwierdzić, że rozważania o instytucji zatrzymania trzeba rozpocząć od wyjaśnienia treści pojęcia podejrzanego. Definicji podejrzanego poświęcony został art. 46 KPK FR. Przepis ten zawiera rozbudowaną definicję tego podmiotu procesu. Podejrzanego to osoba wobec której wszczęto sprawę karną albo osoba, która z powodu podejrzenia popełnienia przestępstwa została zatrzymana zgodnie z przepisami KPK albo osoba wobec której zastosowano jakikolwiek środek przymusu procesowego, ale oskarżenie

¹² B.T. *Bezlepkin*, Ugołownyj process Rosii, Moskwa 2004, s. 155.

¹³ Rosyjski Kodeks postępowania karnego z 18.12.2001 r. (Ugołowno-processualnyj kodeks Rossijskoj Fiederacji z 18 diekabria 2001 goda, № 174 – Φ 3, c izm.; tekst rosyjskiego kodeksu postępowania karnego zaczerpnięty z publikacji: I. L. *Pietruchin*. I.B. *Michajłowska* (red.), *Komentarij k Ugołowno-processualnomu kodeksu Rossijskoj Fiederacji*, Moskwa 2013; Rosja, w pełnym brzmieniu – Federacja Rosyjska (obie nazwy są terminami oficjalnymi) – por. Konstytucja Rosji. Tłumaczenie, A. *Kubik*, Wstęp, A. *Bosiacki*, Warszawa 2000, s. 3. Skrót literowy nazwy państwa w języku polskim – FR.

¹⁴ Przepis ten znajduje się w rozdziale 22 Konstytucji FR zatytułowanym „Prawa i wolności człowieka i obywatela”. Konstytucja Federacji Rosyjskiej została przyjęta w ogólnonarodowym referendum 12.12.1993 r. Por. Rosyjskie prawo konstytucyjne. Ustrojowe akty prawne. Wybór i redakcja naukowa: W. *Staśkiewicz*, Warszawa 2005, s. 15–49.

nie zostało jeszcze wniesione¹⁵. W tym miejscu, z uwagi na temat opracowania, należy odnieść się jedynie do tej części definicji, która ma związek z problematyką zatrzymania. Podejrzany zatem to (m.in.) osoba, która została zatrzymana stosownie do treści art. 91 i 92 KPK FR (por. art. 46 ust. 1 pkt 2). O przepisach art. 91 i 92, które dotyczą podstaw zatrzymania, będzie mowa w dalszej części. Przepis art. 46 ust. 2 KPK FR stanowi, że zatrzymany w trybie art. 91 KPK, powinien zostać przesłuchany nie później niż w ciągu 24 godzin od momentu faktycznego zatrzymania. W wypadku zatrzymania, zgodnie z przepisami art. 91 i 92 KPK, prowadzący śledztwo i prowadzący dochodzenie są obowiązani zawiadomić o tym fakcie bliskich krewnych albo krewnych podejrzanego, stosownie do treści art. 96¹⁶. Zawiadomienie to powinno nastąpić nie później niż 12 godzin od momentu zatrzymania. Jeżeli podejrzany jest obywatelem innego państwa (cudzoziemcem) – to wówczas zawiadamia się ambasadę albo konsulatu tego państwa. Taki zatrzymany ma prawo odmówić kontaktu z przedstawicielem ambasady czy konsulatu swego państwa, ale i w tym wypadku zawiadomienie powinno być dokonane w ciągu 12 godzin od momentu zatrzymania. W sytuacji, kiedy interes postępowania przygotowawczego wymaga zachowania w tajemnicy faktu zatrzymania podejrzanego, zawiadomienie – za zgodą prokuratora – może nie zostać przeprowadzone, za wyjątkiem przypadku, kiedy podejrzany jest niepełnoletni.

Analizowany przepis art. 46 KPK FR poza definicją podejrzanego, w ust. 4 pkt 1–11 zawiera katalog praw tego podmiotu, które przysługują mu w prowadzonym postępowaniu. Stosownie do treści przytoczonego przepisu podejrzany ma prawo do: uzyskania informacji o co jest podejrzewany i do otrzymania kopii protokołu zatrzymania, a także kopii postanowienia o zastosowaniu wobec niego środka przymusu procesowego; ma prawo składać wyjaśnienia (ros. objaśnienija) i zeznania w przedmiocie podejrzenia oraz odmówić złożenia wyjaśnień i zeznań¹⁷. W razie zgody podejrzanego na składanie zeznań

¹⁵ Tak: *B.T. Bezlepkin*, *Ugołownyj process w woprosach i otwietach*, Moskwa 2006, s. 48–49.

¹⁶ Przepis art. 5 pkt 4 KPK FR objaśniający wyrażenia ustawowe stanowi, że „bliscy krewni to: mąż, żona, rodzice, dzieci, przysposabiający i przysposobiony, rodzeństwo, dziadkowie i wnuki”. Ten sam przepis w pkt 37 precyzuje pojęcie „krewni” stanowiąc, że „krewni to wszystkie inne osoby, z wyłączeniem bliskich krewnych, które należą do rodziny”. W literaturze rosyjskiej podnosi się, że w sytuacji braku członków rodziny (bliskich krewnych i krewnych) podejrzanego można zawiadomić – na jego prośbę – inne bliskie mu osoby – tak: *I.L. Pietruchin, Sz.N. Chazajew*, [w:] *I.L. Pietruchin, I.B. Michajłowska* (red.), *Kommentarij k ugołowno-procesualnomu kodeksu Rossijskoj Fiederacji*, Moskwa 2013, s. 221.

¹⁷ W procesie rosyjskim środkiem dowodowym są zeznania (ros. *pokazanija*) podejrzanego (oskarżonego), pokrzywdzonego, świadka, biegłego. W polskim procesie podejrzany (oskar-

winien on zostać uprzedzony o tym, że jego zeznania mogą być wykorzystane w charakterze dowodów w sprawie karnej, w tym także w sytuacji jego późniejszej odmowy ich składania, z wyjątkiem przewidzianym w art. 75 ust. 2 pkt 1 KPK. W tym ostatnim wypadku wyjątek obejmuje sytuacje, kiedy zeznania podejrzanego zostały złożone na etapie przedśądowym bez udziału (obecności) obrońcy i nie zostały potwierdzone przez oskarżonego w sądzie¹⁸.

Istotnym, z punktu widzenia prawa podejrzanego do obrony, jest uprawnienie do korzystania z pomocy obrońcy od momentu przewidzianego w art. 49 ust. 3 pkt 3 lit. a rosyjskiego kodeksu, tj. od momentu faktycznego zatrzymania osoby podejrzanego o popełnienie przestępstwa w wypadkach przewidzianych w art. 91 i 92 KPK FR, oraz prawo do kontaktów z obrońcą na osobności, i z zachowaniem poufności, od momentu pierwszego przesłuchania podejrzanego.

Podjeźrzany ma prawo do przedstawiania dowodów (inicjatywa dowodowa), do wnoszenia wniosków i zastrzeżeń; do składania zeznań i oświadczeń w języku ojczystym albo w języku, którym on włada; ma także prawo do korzystania z bezpłatnej pomocy tłumacza. Ponadto, za zgodą prowadzącego śledztwo lub prowadzącego dochodzenie, ma prawo brać udział w czynnościach śledczych, przeprowadzanych na jego wniosek, wniosek jego obrońcy albo wniosek jego przedstawiciela ustawowego a nadto zaznajamiać się z protokołami tych czynności i zgłaszać do nich uwagi.

Ważnym instrumentem obrony jest prawo podejrzanego do wnoszenia środków zaskarżenia na czynności (bezczynność) i decyzje organów procesowych, do czego daje podstawę art. 125 KPK FR. Podejrzany może realizować obronę także innymi środkami i sposobami nie zakazanymi przez KPK.

W rosyjskiej doktrynie podnosi się, że zatrzymanie to krótkookresowe pozbawienie wolności osoby podejrzanego o popełnienie przestępstwa, którego celem jest przerwanie przestępczej działalności, zapobieżenie uchyleniu się podejrzanego od śledztwa i sądu, zapobieżenie (przeszkodzenie) fałszowaniu do-

zony) składa wyjaśnienia a nie zeznania. Takiego rozróżnienia nie ma w procedurze rosyjskiej – por. *B.T. Bieńkowska*, Nowy Kodeks postępowania karnego Federacji Rosyjskiej. Uwag kilka o dowodach i postępowaniu dowodowym, WPP 2004, Nr 3, s. 47. W przepisie art. 46 KPK FR słowo „*objasnenija*” można także rozumieć jako „tłumaczenie” czy „objaśnienie” (nie chodzi tu zatem o „wyjaśnienia” w rozumieniu takim jak w procedurze polskiej).

¹⁸ Bliżej na ten temat: por. *B.T. Bieńkowska*, Prawo oskarżonego (podejrzanego) do obrony w rosyjskim procesie karnym – zagadnienia wybrane, WPP 2006, Nr 1, s. 56–57.

wodów przez podejrzanego oraz innym jego zachowaniom zmierzającym do uniemożliwienia ustalenia wiarygodnych okoliczności sprawy¹⁹.

Przedstawiciele rosyjskiej nauki podkreślają ponadto, że zatrzymanie to w istocie rzeczy przedsądowe pozbawienie wolności o bardzo dotkliwym charakterze. Surowość tego środka przymusu procesowego wynika przede wszystkim z tego, że jest on stosowany przez organy dochodzenia (w praktyce przede wszystkim przez policję) i prowadzących śledztwo, bez wstępnej prokuratorskiej i sądowej kontroli. Co więcej, podstawy zatrzymania, przewidziane przez rosyjski KPK, nie zakładają wymogu pełnego dowodzenia winy co do popełnienia przestępstwa przez osobę zatrzymaną. Biorąc pod uwagę wskazane okoliczności, przedstawiciele rosyjskiej nauki zauważają, że błędy przy stosowaniu tego środka polegające na zatrzymywaniu osób niewinnych, są praktycznie nie do uniknięcia²⁰.

Omawianie kształtu instytucji zatrzymania, tak w polskim, jak i rosyjskim KPK, wymaga odniesienia do przesłanek stosowania tego środka przymusu. W polskiej procedurze karnej materialną przesłankę zatrzymania stanowi istnienie „uzasadnionego przypuszczenia”, że określona osoba popełniła przestępstwo (art. 244 § 1 KPK). Przypuszczenie, jak podnosi *T. Grzegorzcyk*, to taki stan subiektywny, oparty na posiadanych danych, z których wysnuć można logicznie wnioski, iż możliwe jest, że zaistniało to, czego owo przypuszczenie dotyczy, w tym wypadku, że dana osoba popełniła przestępstwo²¹. Trzeba wszakże dodać, iż samo uzasadnione przypuszczenie, że osoba podejrzana popełniła przestępstwo nie wystarczy do zatrzymania. Jednocześnie musi wystąpić co najmniej jedna z następujących przesłanek:

- 1) zachodzi obawa ucieczki,
- 2) ukrycia się lub
- 3) zatarcia śladów przestępstwa; nie można ustalić tożsamości osoby podejrzanej; istnieją przesłanki do przeprowadzenia przeciwko tej osobie postępowania w trybie przyspieszonym²².

¹⁹ Por. *I.L. Pietruchin, Sz.N. Chazajew, [w:] I.L. Pietruchin, I.B. Michajłowska (red.), Komentarz*, s. 213.

²⁰ Por. *B.T. Bezelepkina, Ugołownyj process Rosii*, s. 157; *tenże, Ugołownyj process w woprosach*, s. 104.

²¹ *T. Grzegorzcyk, Kodeks postępowania*, s. 611; por. *M. Szymczak (red.), Słownik języka polskiego*, t. II, Warszawa 1979, s. 1053 (przypuszczać – „snuć domysły na podstawie jakichś danych, mniemać, uważać nie mając pewności”; przypuszczenie – „domysł, hipoteza”). Przypuszczenie to sąd, którego prawdziwości nie jesteśmy pewni, ale który uważamy za prawdopodobny – zob. *M. Bańko (red.), Inny słownik języka polskiego*, Warszawa 2000, s. 377.

²² Por. *K. Dudka, H. Paluszkiwicz, Postępowanie karne*, Warszawa 2015, s. 279–280.

Od 2010 r., w wyniku nowelizacji KPK ustawodawca rozszerzył podstawy zatrzymania o możliwość (art. 244 § 1a KPK), a w przypadku przesłanek z art. 244 § 1b KPK także obligatoryjność, zastosowania tego środka w stosunku do osób popełniających przestępstwo na szkodę osoby wspólnie zamieszkującej²³.

W polskiej literaturze przedmiotu nader często przy analizie instytucji zatrzymania słusznie podkreśla się jej ścisły związek z innymi środkami przymusu procesowego, a przede wszystkim z tymczasowym aresztowaniem²⁴. W istocie rzeczy uzasadnione, legalne i prawidłowo przeprowadzone zatrzymanie w praktyce często poprzedza zastosowanie tymczasowego aresztowania, ku czemu podstawę stwarzają same przepisy KPK (por. art. 244 § 4 – „Niezwłocznie po zatrzymaniu osoby podejrzanej należy przystąpić do zebrania niezbędnych danych, a także o zatrzymaniu zawiadomić prokuratora. W razie istnienia podstaw, o których mowa w art. 258 § 1–3 należy wystąpić do prokuratora w sprawie skierowania do sądu wniosku o tymczasowe aresztowanie”).

Co ciekawe, w doktrynie rosyjskiej także podkreśla się wspomniany powyżej związek. Podnosi się, że zatrzymanie z powodu podejrzenia popełnienia przestępstwa przeprowadza się z jednej strony w celu wyjaśnienia związku danej osoby z przestępstwem, a z drugiej strony w celu rozstrzygnięcia kwestii zastosowania środka przymusu w postaci tymczasowego aresztowania. Za uzasadnienie zastosowania określonego rodzaju środka przymusu przyjęto uważać oparte na obiektywnych okolicznościach sprawy, stanowiących podstawę do zatrzymania, subiektywne intencje czy pobudki (ros. *pobużdżienija*)²⁵ odpowiedniej urzędowej osoby, w gestii której znajduje się rozpatrywana sprawa, mające na celu nie dopuścić, żeby osoba podejrzana uchylała się od dochodzenia (śledztwa); utrudniała prowadzenie sprawy karnej czy wreszcie kontynu-

²³ Art. 244 § 1a i art. 244 § 1b dodany ustawą z 10.6.2010 r. (Dz.U. Nr 125, poz. 842), która weszła w życie 1.8.2010 r. Stosownie do treści art. 244 § 1a KPK „Policja ma prawo zatrzymać osobę podejrzaną, jeżeli istnieje uzasadnione przypuszczenie, że popełniła ona przestępstwo z użyciem przemocy na szkodę osoby wspólnie zamieszkującej, a zachodzi obawa, że ponownie popełni przestępstwo z użyciem przemocy wobec tej osoby, zwłaszcza gdy popełnieniem takiego przestępstwa grozi”. Zgodnie zaś z brzmieniem § 1b cyt. przepisu „Policja zatrzymuje osobę podejrzaną, jeśli przestępstwo, o którym mowa w § 1a, zostało popełnione przy użyciu broni palnej, noża lub innego niebezpiecznego przedmiotu, a zachodzi obawa, że ponownie popełni ona przestępstwo z użyciem przemocy wobec osoby wspólnie zamieszkującej, zwłaszcza gdy popełnieniem takiego przestępstwa grozi”.

²⁴ Tak: T. Grzegorzczuk, J. Tylman, *Polskie postępowanie*, s. 556.

²⁵ „Subiektywne intencje (pobudki)” można także rozumieć jako „subiektywne przekonania”.

owała działalność przestępczą²⁶. Warto w tym miejscu zauważyć, że określenie „subiektywne intencje”, o których była mowa powyżej, stanowią odpowiednik – jak się wydaje – przesłanki „uzasadnionego przypuszczenia”, o której mowa w art. 244 § 1 polskiego KPK. W obu jednak wypadkach podstawą do „przypuszczenia” czy „intencji” (przekonania) organu procesowego winny być jakieś obiektywne okoliczności, pozwalające przyjąć zastosowanie danego środka za uzasadnione.

Nawet pobieżna jedynie analiza podstaw zatrzymania w rosyjskim KPK pozwala wysnuć wniosek, że wykazują one pewne podobieństwa do uregulowań polskiego KPK.

Przepis art. 91 ust. 1 pkt 1–3 KPK FR stanowi, że organy procesowe (organ dochodzenia, prowadzący dochodzenie i prowadzący śledztwo) mają prawo zatrzymać osobę z powodu podejrzenia popełnienia przestępstwa za które może zostać wymierzona kara w postaci pozbawienia wolności, przy zaistnieniu jednej z następujących przesłanek:

- 1) jeśli osoba ta została ujęta na gorącym uczynku przestępstwa lub bezpośrednio po jego popełnieniu²⁷;
- 2) jeżeli pokrzywdzeni lub świadkowie wskazują na daną osobę jako sprawcę przestępstwa;
- 3) jeśli na osobie tej lub jej odzieży, przy niej albo w jej mieszkaniu zostały wykryte wyraźne ślady przestępstwa.

Wymienione powyżej w art. 91 ust. 1 KPK podstawy zatrzymania ustawodawca rosyjski rozszerza w ustępie 2 cytowanego przepisu stanowiąc, że przy zaistnieniu innych okoliczności (danych) dających podstawę do podejrzenia danej osoby o popełnienie przestępstwa może ona zostać zatrzymana, jeśli usiłowała ukryć się albo nie posiada stałego miejsca zamieszkania, albo nie można ustalić jej tożsamości albo jeśli prowadzący śledztwo (za zgodą kierownika organu śledczego) albo prowadzący dochodzenie (za zgodą prokuratora), skierowali do sądu wniosek o zastosowanie wobec danej osoby środka przymusu w postaci tymczasowego aresztowania²⁸.

²⁶ Tak: *B.T. Bezlepkın*, Ugołownyj process Rosji, s. 157.

²⁷ Komentatorzy podkreślają, że wchodzą tu w grę także takie przypadki jak ujęcie osoby w trakcie przygotowania do popełnienia przestępstwa, a także ujęcie w trakcie usiłowania jego dokonania. Zatrzymanie po popełnieniu przestępstwa ma miejsce w sytuacji ścigania po „świeżych śladach” – por. *I.L. Pietruchin, Sz.N. Chazajew*, [w:] *I.L. Pietruchin, I.B. Michajłowska* (red.), *Komentarij*, s. 214.

²⁸ „Inne okoliczności” dające podstawę do zatrzymania, o których mowa w ust. 2 art. 91 KPK FR, to przykładowo sytuacje, kiedy pokrzywdzony rozpoznał przestępcę na ulicy czy pies tropiący

Na marginesie warto zaznaczyć, że przepis art. 244 § 1, 1a i 1b polskiego KPK wprawdzie nie stanowi *expressis verbis* (co czyni KPK FR) o możliwości zatrzymania przez Policję osoby podejrzanej na gorącym uczynku przestępstwa, ale – jak wskazują komentatorzy – wykładnia *a minori ad maius* pozwala przyjąć, że jest to tym bardziej dopuszczalne, podobnie jak zatrzymanie w wyniku bezpośredniego pościgu²⁹.

Należy zauważyć, że podobieństwa między podstawami zatrzymania przez policję w obu ustawodawstwach, pomimo różnego normatywnego ujęcia, w istocie rzeczy sprowadzają się przede wszystkim do zabezpieczenia osoby podejrzanej i dowodów przestępstwa dla procesu karnego (obawa ucieczki lub ukrycia się; niemożność ustalenia tożsamości; obawa zatarcia śladów i dowodów przestępstwa; konieczność zabezpieczenia dowodów przestępstwa, które mogą się znajdować na osobie podejrzanej, jej odzieży czy w jej mieszkaniu). Specyfiką regulacji rosyjskiej jest fakt, że ust. 1 art. 91 KPK stanowi, że poddane zatrzymaniu mogą zostać wyłącznie osoby podejrzane o popełnienie przestępstwa zagrożonego karą pozbawienia wolności (polski KPK nie zawiera podobnego unormowania), oczywiście przy spełnieniu wymienionych w nim przesłanek. Przy czym trzeba, w ślad za doktryną rosyjską doprecyzować, że zatrzymanie jest dopuszczalne także w sprawach zagrożonych karą aresztu, dożywotniego pozbawienia wolności i karą śmierci. Na marginesie koniecznie trzeba jednak dodać, że wprawdzie Rosja nie zniosła oficjalnie kary śmierci, ale w zakresie jej orzekania obowiązuje moratorium³⁰.

W rosyjskiej literaturze przedmiotu podkreśla się, że podstawy zatrzymania, wymienione w art. 91 KPK stanowią katalog wyczerpujący i nie podlegają wykładni rozszerzającej³¹.

Z punktu widzenia gwarancji procesowych osób zatrzymanych istotnym zagadnieniem jest dopuszczalny ustawowo czas trwania zatrzymania. W prawie polskim czas ten określa Konstytucja RP w art. 41 ust. 3 oraz przepis art. 248 KPK. Stosownie zatem do regulacji konstytucyjnej i kodeksowej czas zatrzymania wynosi 48 godzin od chwili zatrzymania (tzw. niesądowe zatrzy-

doprowadził do domu podejrzanego – por. *I.L. Pietruchin, Sz.N. Chazajew*, [w:] *I.L. Pietruchin, I.B. Michajłowska* (red.), *Kommentarij*, s. 214.

²⁹ Tak: *T. Grzegorzczak*, *Kodeks postępowania*, s. 611.

³⁰ Tak: *I.L. Pietruchin, Sz.N. Chazajew*, [w:] *I.L. Pietruchin, I.B. Michajłowska* (red.), *Kommentarij*, s. 213. Ostatni wyrok orzekający karę śmierci wykonano w Rosji w 1996 r. – por. <http://swiat.newsweek.pl/kara-smierci-pogrzebana,49061,1,1.html>.

³¹ Tak: *I.L. Pietruchin, Sz.N. Chazajew*, [w:] *I.L. Pietruchin, I.B. Michajłowska* (red.), *Kommentarij*, s. 214.

manie). Czas ten może zostać wydłużony o 24 godziny w sytuacji przekazania zatrzymanego do dyspozycji sądu (tzw. sądowe zatrzymanie). Maksymalny łączny czas zatrzymania wynosi 72 godziny i nie może zostać przekroczony. Przetrzymanie bowiem zatrzymanego po upływie 72 godzin może być kwalifikowane jako przestępstwo pozbawienia wolności i stanowić podstawę dla zatrzymanego do uzyskania odszkodowania i zadośćuczynienia w ramach przepisów rozdziału 58 KPK³².

W literaturze polskiej panuje zgodność co do tego, że czas zatrzymania liczy się od faktycznego pozbawienia wolności, choćby poinformowanie o zatrzymaniu nastąpiło później. Chwilą zatrzymania jest moment przejścia faktycznego władztwa organu Policji nad osobą zatrzymaną a nie moment umieszczenia jej w areszcie³³. Liczy się faktyczne pozbawienie wolności, bez względu na to czy osoba zatrzymana znajduje się w policyjnej izbie zatrzymań, samochodzie policyjnym, lub pod strażą policjantów w innym miejscu³⁴.

W Federacji Rosyjskiej, stosownie do przepisów konstytucyjnych maksymalny czas zatrzymania obywatela – to 48 godzin. Stanowi o tym, przytaczany już na wstępie, art. 22 ust. 2 Konstytucji FR – „Aresztowanie, osadzenie i przetrzymywanie w areszcie dopuszczalne jest wyłącznie na podstawie postanowienia sądowego. Do czasu wydania postanowienia sądowego nikt nie może być zatrzymany dłużej niż 48 godzin”.

Okres 48 godzin, a więc maksymalny czas zatrzymania, może zostać przedłużony przez sąd na wniosek jednej ze stron, nie więcej niż na 72 godziny. Po upływie 48 godzin od momentu zatrzymania podejrzany winien zostać zwolniony, jeżeli w stosunku do niego nie zastosowano środka w postaci tymczasowego aresztowania albo sąd nie przedłużył okresu zatrzymania w trybie, ustanowionym w art. 108 ust. 7 pkt 3 KPK FR. Stosownie do treści przywołanego przepisu przedłużenie czasu zatrzymania dopuszczalne jest – w sytuacji uznania przez sąd zatrzymania za zgodne z prawem (legalne) i uzasadnione – na czas nie dłuższy niż 72 godziny od wydania sądowego postanowienia na wniosek jednej ze stron, celem przedstawienia przez nią uzupełniających dowodów, uzasadniających bądź wskazujących brak uzasadnienia, dla zastosowania środka przymusu w postaci tymczasowego aresztowania. W postano-

³² Por. *T. Grzegorzcyk*, Kodeks postępowania, s. 621.

³³ Por. *W. Grzeszczyk*, Kodeks postępowania karnego. Komentarz, Warszawa 2014, s. 317; *K. Dudka, H. Paluszkiwicz*, Postępowanie karne, s. 280; *S. Waltoś*, Proces karny. Zarys systemu, Warszawa 2009, s. 422–423 i podana tam literatura.

³⁴ Tak: *B. Dzido*, Czas trwania zatrzymania osób w polskim procesie karnym, *Prbl. Praw.* 1987, Nr 3, s. 44.

wieniu o przedłużeniu czasu zatrzymania wskazuje się datę i czas, do którego przedłuża się zatrzymanie.

Warto zaznaczyć, że przy przedłużaniu czasu zatrzymania w trybie art. 108 KPK FR podejrzany zostaje zwolniony po upływie czasu ustanowionego przez sąd. Sędzia ma prawo przedłużać zatrzymanie wiele razy, ale łączny okres wielokrotnego przedłużania nie może przekroczyć 72 godziny.

W polskiej procedurze karnej, jak już podkreślono, nieprzekraczalny czas zatrzymania to 72 godziny. W rosyjskiej procedurze karnej, jeśli sędzia przedłuży zatrzymanie do 72 godzin dla zebrania dowodów uzupełniających zasadność zatrzymania – to ogólny maksymalny czas zatrzymania w takich sytuacjach może wynieść 120 godzin (48 godzin plus 72 godziny)³⁵.

Z punktu widzenia gwarancji osoby zatrzymanej niezmiernie istotna jest kwestia uregulowania podstaw jej zwolnienia. W polskiej procedurze zagadnienie to normuje art. 248 § 1 i 2 KPK, wprowadzając rygor natychmiastowego zwolnienia. Przepis ten stanowi, że zatrzymanego należy natychmiast zwolnić, gdy ustanie przyczyna zatrzymania, a także jeśli w ciągu 48 godzin od chwili zatrzymania przez uprawniony organ nie zostanie on przekazany do dyspozycji sądu wraz z wnioskiem o zastosowanie tymczasowego aresztowania; należy go także zwolnić na polecenie sądu lub prokuratora (§ 1). Zatrzymanego należy także zwolnić, jeżeli w ciągu 24 godzin od przekazania go do dyspozycji sądu nie doręczono mu postanowienia o zastosowaniu wobec niego tymczasowego aresztowania (§ 2).

Zagadnienie podstaw zwolnienia zatrzymanego w rosyjskim procesie karnym uregulowane zostało w art. 94 ust. 1 KPK. Przepis stanowi, że podejrzany podlega zwolnieniu na mocy postanowienia prowadzącego śledztwo albo prowadzącego dochodzenie, jeżeli:

- 1) nie potwierdziło się podejrzenie co do popełnienia przez niego przestępstwa;
- 2) brak jest podstaw do zastosowania wobec zatrzymanego środka przymusu w postaci tymczasowego aresztowania;
- 3) zatrzymanie zostało przeprowadzone z naruszeniem wymagań art. 91 KPK (tj. z naruszeniem ustawowych podstaw zatrzymania – dop. aut.).

Ustęp 2 omawianego przepisu wprowadza zasadę, że po upływie 48 godzin od momentu zatrzymania podejrzany winien zostać zwolniony, jeżeli nie zastosowano wobec niego środka przymusu w postaci tymczasowego aresz-

³⁵ B.T. *Bezlepkin*, *Ugołownyj process Rosji*, s. 160.

towania albo sąd nie przedłużył okresu zatrzymania w trybie ustanowionym w art. 108 ust. 7 pkt 3 KPK (była o tym mowa powyżej).

Komentatorzy rosyjskiego KPK podnoszą, że zatrzymany podlega zwolnieniu nie tylko w sytuacji naruszenia podstaw zatrzymania, ale także i w innych sytuacjach nieprzestrzegania trybu zatrzymania. W szczególności – jak podkreślają – mogą wchodzić tu w grę następujące sytuacje: w trakcie zatrzymania wyjaśniło się, że przestępstwo nie jest zagrożone karą pozbawienia wolności; w czasie trwania zatrzymania sprawa karna nie została wszczęta; organ urzędowy, który dokonał zatrzymania podejrzanego, nie posiada wymaganych kompetencji; brak protokołu zatrzymania lub postanowienia organu dochodzenia, prowadzącego śledztwo lub prokuratora o zatrzymaniu; protokół zatrzymania lub postanowienie o zatrzymaniu nie zostały sporządzone we właściwy sposób pod względem formalnym. Braki formalne mogą polegać np. na braku podpisu, braku oznaczenia czasu zatrzymania, itp.³⁶

Niepotwierdzenie podejrzenia popełnienia przestępstwa jako podstawa zwolnienia zatrzymanego (art. 94 ust. 1 pkt 1 KPK FR) zachodzi wówczas, kiedy wykazano, że podejrzany nie ma związku z przestępstwem i przy tym wyczerpane zostały wszystkie możliwości zebrania dodatkowych (uzupełniających) dowodów jego winy. Jeżeli zostało wszczęte postępowanie – to należy je umorzyć z powodu braku udziału podejrzanego w popełnieniu przestępstwa (art. 27 ust. 1 pkt 1 KPK FR)³⁷.

Z uwagi na fakt, że zatrzymanie jako środek przymusu polegający na pozbawieniu wolności, jest szczególnie dotkliwy dla osoby wobec której jest stosowany, niezwykle ważne jest w związku z tym ściśle przestrzeganie przez organy dokonujące zatrzymania, procedury zatrzymania i gwarancji praw zatrzymanego. Przepis art. 244 § 2–4 polskiego KPK nakłada na organy procesowe szereg obowiązków w tej materii. Po pierwsze obowiązek natychmiastowego poinformowania zatrzymanego o przyczynach zatrzymania (informacja o jakie przestępstwo jest podejrzewany), sporządzenie protokołu zatrzymania, poinformowanie prokuratora o zatrzymaniu, niezwłoczne przystąpienie do zebrania niezbędnych danych, poinformowanie zatrzymanego o przysługujących mu prawach³⁸; zapewnienie zatrzymanemu dostępu do pomocy medycznej

³⁶ Tak: *I.L. Pietruchin, Sz.N. Chazajew, [w:] I.L. Pietruchin, I.B. Michajłowska (red.), Komentarij, s. 218–219.*

³⁷ Tamże.

³⁸ Nakaz pouczenia o prawie do skorzystania z pomocy adwokata został wprowadzony przez nowelę KPK z 24.10.2008 r. (Dz.U. Nr 225, poz. 1485).

nej; zapewnienie zatrzymanemu kontaktu z adwokatem lub radcą prawnym; poinformowanie osoby najbliższej lub innej osoby wskazanej o zatrzymaniu³⁹.

Przepis art. 244 § 3 KPK wprowadza ustawowy obowiązek sporządzenia protokołu z zatrzymania. Przepis ten precyzyjnie określa jego treść. W protokole należy podać imię, nazwisko i funkcję dokonującego czynności zatrzymania a także imię i nazwisko osoby zatrzymanej, a w razie niemożności ustalenia tożsamości – jej rysopis. Ważnym elementem treści protokołu jest określenie dnia, godziny, miejsca i przyczyny zatrzymania. Do protokołu należy także wciągnąć złożone przez zatrzymanego oświadczenia oraz zaznaczyć udzielenie mu informacji o przysługujących prawach. Odpis protokołu wręcza się zatrzymanemu. Znaczenie protokołu, z punktu widzenia interesów zatrzymanego, dobitnie podkreśla S. Waltoś. Słusznie Autor ten akcentuje funkcję gwarancyjną protokołu podnosząc, że w sytuacji kontroli *ex post* zasadności i legalności zatrzymania przez sąd, protokół taki staje się podstawowym dowodem⁴⁰.

Warto zaznaczyć, że wysłuchanie zatrzymanego i przyjęcie od niego oświadczenia nie ma waloru procesowego przesłuchania, chociaż samo zatrzymanie jest czynnością procesową⁴¹.

W rosyjskim procesie karnym tryb zatrzymania normuje przepis art. 92 ust. 1–4 KPK FR. W literaturze, podobnie jak w polskiej doktrynie, podnosi się, że czas zatrzymania liczy się od faktycznego pozbawienia wolności (ujęcia)⁴². Następnie, po dostarczeniu podejrzanego do organu dochodzenia lub do prowadzącego śledztwo, w czasie nie dłuższym niż trzy godziny, winien zostać sporządzony protokół z zatrzymania. W protokole zamieszcza się adnotację o tym, że podejrzanym został poinformowany o jego prawach przewidzianych w art. 46 KPK. Treść protokołu zatrzymania jest także, podobnie jak w polskiej procedurze, ściśle określona. W protokole zaznacza się datę i czas jego sporządzenia; datę, czas, miejsce, przesłanki, podstawy i uzasadnienie zatrzymania podejrzanego, rezultaty przeszukania jego osoby i inne okoliczności jego zatrzymania. Protokół winien zostać podpisany przez osobę, która go sporządziła i podejrzanego.

³⁹ Szczegółowy wykaz praw osoby zatrzymanej – patrz: K. Dudka, H. Paluszkiwicz, *Postępowanie karne*, s. 281.

⁴⁰ S. Waltoś, *Proces karny. Zarys systemu*, Warszawa 2009, s. 424.

⁴¹ Por. W. Grzeszczyk, *Kodeks postępowania karnego*, s. 311.

⁴² I.L. Pietruchin, Sz.N. Chazajew, [w:] I.L. Pietruchin, I.B. Michajłowska (red.), *Kommentarij*, s. 213.

O dokonanym zatrzymaniu, organ dochodzenia, prowadzący dochodzenie i prowadzący śledztwo, obowiązani są zawiadomić prokuratora w formie pisemnej w ciągu 12 godzin od momentu zatrzymania podejrzanego.

Ważną czynnością dokonywaną w związku z zatrzymaniem jest przesłuchanie podejrzanego⁴³. O ile, jak już wspomniano, w polskiej procedurze karnej zatrzymanego się „wysłuchuje” i nie jest to czynność procesowa przesłuchania, o tyle w procesie rosyjskim zatrzymanego się przesłuchuje. W kontekście czynności przesłuchania zatrzymanego istotne znaczenie ma regulacja art. 92 ust. 4 KPK FR zgodnie, z którą do rozpoczęcia przesłuchania podejrzanemu, na jego wniosek, zapewnia się widzenie z obrońcą na osobności, i z zachowaniem poufności. W sytuacji konieczności przeprowadzenia czynności śledczych z udziałem podejrzanego przedłużenie widzenia z obrońcą powyżej 2 godzin może zostać ograniczone przez prowadzącego dochodzenie bądź prowadzącego śledztwo z obowiązkowym zawiadomieniem (uprzedzeniem) o tym podejrzanego i jego obrońcy. W każdym jednak przypadku czas trwania widzenia nie może być krótszy niż 2 godziny.

Jednym z najistotniejszych uprawnień zatrzymanego jest możliwość uruchomienia kontroli stosowania tego środka przymusu. Ustawą z 29.5.1989 r. wprowadzono w Polsce sądową kontrolę zatrzymania⁴⁴. Przepis art. 246 § 1–5 KPK, zgodnie z którym zatrzymanemu przysługuje prawo wniesienia zażalenia da sądu, zapewnia zgodność regulacji krajowej z art. 5 ust. 4 EKPCz⁴⁵. W zażaleniu zatrzymany może domagać się zbadania zasadności, legalności i oraz prawidłowości jego zatrzymania (§ 1). Analiza treści przepisu art. 246 § 1 KPK pozwala zauważyć, że polska ustawa zakłada szerszą kontrolę zatrzymania, niż to wynika z minimalnych standardów wprowadzonych przez EKPCz. O ile EKPCz jako niezbędne minimum gwarancji praw zatrzymanego zakłada kontrolę przez sąd „legalności” pozbawienia wolności w wyniku zatrzymania, o tyle regulacja art. 246 § 1 KPK pozwala zatrzymanemu na uruchomienie szerszej kontroli i żądania, aby sąd zbadał także zasadność oraz prawidłowość

⁴³ Blżej na temat przesłuchania w rosyjskim procesie karnym – por. *B.T. Bieńkowska*, Przesłuchanie jako czynność dowodowa w rosyjskim procesie karnym – zagadnienia wybrane, [w:] *W. Cieślak, S. Steinborn* (red.), *Profesor Marian Cieślak – osoba, dzieło, kontynuacje*, Warszawa 2013, s. 619–633.

⁴⁴ Dz.U. Nr 34, poz. 180.

⁴⁵ Por. art. 5 ust. 4 EKPCz: „Každy, kto został pozbawiony wolności przez zatrzymanie lub aresztowanie, ma prawo odwołania się do sądu w celu ustalenia bezzwłocznie przez sąd legalności pozbawienia wolności i zarządzenia zwolnienia, jeżeli pozbawienie wolności jest niezgodne z prawem”.

zastosowania tego środka przymusu. Zażalenie przekazuje się niezwłocznie sądowi rejonowemu miejsca zatrzymania lub prowadzenia postępowania, który również niezwłocznie je rozpoznaje. W razie uznania bezzasadności lub nielegalności zatrzymania sąd zarządza natychmiastowe zwolnienie zatrzymanego (§ 3). W wypadku zaś stwierdzenia bezzasadności, nielegalności lub nieprawidłowości zatrzymania sąd zawiadamia o tym prokuratora i organ przełożony nad organem, który dokonał zatrzymania (§ 4).

W rosyjskim procesie karnym czynności (bezczyrność) i decyzje organów prowadzących postępowanie karne mogą zostać zaskarżone przez uczestników postępowania, a także inne osoby, w takim zakresie, w jakim przeprowadzone czynności procesowe i wydane procesowe decyzje dotyczą ich interesów (art. 123 ust. 1 KPK FR).

Stosownie do treści art. 125 ust. 1 KPK FR⁴⁶ postanowienia oraz inne decyzje i czynności (bezczyrność) prowadzącego dochodzenie, prowadzącego śledztwo, kierownika organu śledczego i prokuratora mogące naruszać konstytucyjne prawa i wolności uczestników postępowania mogą zostać zaskarżone do sądu rejonowego wedle właściwości miejsca prowadzenia postępowania przygotowawczego. To właśnie ten przepis stanowi podstawę dla osoby zatrzymanej do ochrony jej konstytucyjnego prawa do wolności i nietykalności osobistej (art. 22 ust. 1 Konstytucji FR). Skarga do sądu może zostać wniesiona przez zatrzymanego, jego obrońcę, przedstawiciela ustawowego albo przedstawiciela bezpośrednio, lub też za pośrednictwem organów procesowych wymienionych w art. 125 ust. 1 i 2 KPK. W następstwie wniesionej skargi, stosownie do treści art. 125 ust. 3 KPK, sędzia bada legalność i zasadność czynności (bezczyrności) oraz decyzji organów procesowych, co do zasady na jawnym posiedzeniu sądowym (z wyjątkiem przypadków przewidzianych w ustawie). W wyniku rozpatrzenia skargi sędzia może uznać czynności (bezczyrność) i decyzje określonej urzędowej osoby za nielegalne i niezasadne i nakazać jej obowiązek usunięcia dokonanego naruszenia. Sędzia może także pozostawić skargę bez uwzględnienia (art. 125 ust. 5 pkt 1 i 2 KPK).

⁴⁶ Art. 125 ust. 1 KPK FR: „Postanowienia prowadzącego dochodzenie, prowadzącego śledztwo, kierownika organu śledczego o odmowie wszczęcia postępowania karnego, o umorzeniu postępowania karnego, a w równej mierze inne decyzje i czynności (bezczyrność) prowadzącego dochodzenie, prowadzącego śledztwo, kierownika organu śledczego i prokuratora, które mogą powodować uszczerbek w konstytucyjnych prawach i wolnościach uczestników postępowania karnego albo utrudnić dostęp obywateli do wymiaru sprawiedliwości, mogą zostać zaskarżone do sądu rejonowego miejsca prowadzenia postępowania przygotowawczego”.